

Сергій КУРБАТОВ

доктор філософських наук, професор
кафедри соціології Київського
національного економічного університету
імені Вадима Гетьмана, радник президії
НАПН України

Ключові слова: галузеві міжнародні університетські рейтинги, філософія, індикатори оцінки філософії, освітні програми з філософії, філософські дисципліни.

У статті розглядається, як оцінюються освітні програми з філософії у провідних міжнародних університетських рейтингах. Із провідних міжнародних університетських рейтингів – Шанхайського рейтингу (Shanghai Ranking), рейтингу QS (QS World University Rankings) та рейтингу THE (THE World University Rankings) – спеціальна оцінка програм із філософії присутня лише в рейтингу QS. У галузевому рейтингу THE освітні програми з філософії оцінюються у більш широкій категорії, присвяченій мистецтву та гуманітарним дисциплінам, а в галузевому Шанхайському рейтингу відсутня не лише філософія, а й гуманітарні дисципліни взагалі. Наведені останні результати рейтингу QS у галузі філософії, а також проаналізовано структури філософських

УДК 378.4

DOI 10.31392/NPU-VOU.2021.4(83).03

У ПОШУКАХ СОВИ МІНЕРВИ: ОЦІНКА ОСВІТНІХ ПРОГРАМ ІЗ ФІЛОСОФІЇ У ПРОВІДНИХ МІЖНАРОДНИХ УНІВЕРСИТЕТСЬКИХ РЕЙТИНГАХ

© Курбатов С., 2021

курсів провідних університетів світу за результатами цього рейтингу. Ця стаття надрукована як частина дослідницького проєкту «Конвергенція економічних та освітніх трансформацій у цифровому суспільстві: моделювання впливу на регіональну та національну безпеку» (номер державної реєстрації 0121U109553).

Постановка проблеми та її актуальність

Вивчення філософії було важливим складовим елементом радянської системи вищої освіти. Як обов'язковий предмет, вона викладалася для студентів усіх спеціальностей, а екзамен із філософії був необхідним для захисту кандидатської дисертації. Звичайно, потужна ідеологічна ангажованість при викладанні цієї дисципліни не сприяла ані розвитку критичного мислення, ані креативному пошуку відповідей на одвічні питання, але водночас давала середньостатистичному студенту та аспіранту базові знання гуманітарної культури, горизонти її можливого розуміння та розвитку, здатність подолати вузькоутилітарну обмеженість споживацького ставлення до світу. Тож наявну зараз тенденцію до відмови від викладання філо-

софії як обов'язкової дисципліни (особливо в деяких провідних українських університетах) я вважаю хибною, такою, що суперечить інтересам розвитку нашого суспільства і культури. Тому сподіваюсь, що сова Мінерви у найближчому майбутньому знайде шляхетний притулок в українських університетах.

Проте структура, зміст та форма викладання філософських дисциплін в українських університетах вимагає суттєвої модернізації з використанням сучасного європейського та світового досвіду, звільнення від пострадянської схоластики та ідеологічних кліше. Тільки за цих умов можлива реінкарнація філософії в університетському житті XXI століття. А це є дуже важливим, адже саме філософія втілює та відображає цілісність університету як соціального інституту і культурного феномену. Саме філософія виступає запорукою того, що чутки про незворотність «смерті університету» виявляються занадто перебільшеними.

Мета цієї статті – проаналізувати як оцінюються філософські дисципліни в рейтингу QS, а також проаналізувати структуру та зміст кращих університетських програм за версією цього рейтингу.

Виклад основного матеріалу

Ця стаття є продовженням надрукованої у третьому номері часопису «Вища освіта України» за 2021 рік авторської розвідки «Галузеві міжнародні університетські рейтинги: у пошуках механізму оцінки якості наук про освіту» [1]. Після аналізу специфіки оцінки наук про освіту я вирішив розглянути, як у цих рейтингах оцінюються філософські дисципліни. Але властива попередній розвідці компаративна перспектива виявилася неможливою через відсутність спеціалізованих рейтингів із філософії серед галузевих підрозділів Шанхайського рейтингу та рейтингу THE, що підтверджує тезу Костаса Стратілатіса (Costas Stratilatis) [19] про домінуючий сцієнтизм рейтингів стосовно соціальних та гуманітарних дисциплін, сприйняття їх виключно у позитивістському сенсі. Тому зосереджусь на відповідній методології рейтингу

QS, а також розгляну тематику та структуру курсів філософських дисциплін, які читаються у кращих, за його результатами, університетах світу.

Треба зазначити, що питання доцільності використання галузевого підходу при розробці університетських рейтингів досліджувалося західними колегами, зокрема Ніколасом Робінсоном-Гарсія та Кларою Калеро-Медіна (Nicolás Robinson-García and Clara Calero-Medina) [15], а про необхідність диверсифікації підходів до розробки рейтингів писала Валентина Гогліо (Valentina Goglio) у статті з промовистою назвою “One size fits all? A different perspective on university rankings” [7]. Галузевий рейтинг QS став предметом аналізу в статті Міліци Марічіч та її колеги (Milica Maričić, Milica Bulajić, Zoran Radojičić, and Veljko Jeremi) [8], а чергову порцію радикальної критики рейтингів узагалі можна знайти в щойно надрукованій статті Єлени Бранкович (Jelena Brankovic) [6]. Детальний огляд літератури, присвяченої розробці теорії та методології університетських рейтингів, було зроблено мною у власній монографії [4], аналітичних матеріалах [2] та статтях, зокрема [3] та [5].

Як уже зазначалося, у Глобальному рейтингу академічних дисциплін (Global Ranking of Academic Subjects – GRAS) [17] найстарішого Шанхайського рейтингу [16], оцінка не лише філософії, а й гуманітарних дисциплін відсутня взагалі. Серед соціальних наук у цьому рейтингу станом на 2021 рік названі такі: економіка; статистика; правознавство; соціологія; науки про освіту; науки про комунікацію; психологія; бізнес адміністрування; фінанси; менеджмент; публічне адміністрування; менеджмент туристичної діяльності та гостинності; бібліотечна справа та наука про інформацію [17]. Методологію розрахунку рейтингу соціальних наук [18] я розглядав у попередній статті [1].

У другому з трьох найавторитетніших університетських рейтингів, THE або THE World University Rankings [20] філософія теж не стала предметом спеціального ви-

мірювання. Хоча, на відміну від Шанхайського рейтингу, оцінка філософських дисциплін є складовою більш широкої категорії, присвяченої мистецтву та гуманітарним дисциплінам. Поряд із філософією до цієї категорії входять: мистецтва, виконавське мистецтво, дизайн, мови, література, лінгвістика, історія, теологія, архітектура та археологія. Філософія разом з історією та теологією утворюють окрему підкатегорію цього рейтингу. Поточна версія рейтингу охоплює 606 університетів [20].

Як у рейтингу THE у галузі наук про освіту, про який я писав у попередній статті [2], тут використовуються ті ж п'ять груп, на які розбиті 13 індикаторів загального рейтингу THE [21]. Ось тільки їх вагу змінено відповідно до специфіки даної галузі знань: 1) навчання: освітнє середовище – 37,4%; 2) дослідження: обсяг, надходження і репутація – 37,6%; 3) цитування: впливовість дослідження – 15%; 4) міжнародне співробітництво: співробітники, студенти та дослідження – 7,5%; 5) прибуток від промисловості: інновації – 2,5% [23]. Даний галузевий рейтинг розраховується починаючи з 2011 року. Перша десятка кращих університетів світу у 2022 році виглядає так: 1) Stanford University, USA – 92,7 балів; 2) Massachusetts Institute of Technology, USA – 89,1 бал; 3) University of Cambridge, UK – 88,3 балів; 4) University of Oxford, UK – 86,4 балів; 5) UCL, UK – 85,9 балів; 6) Harvard University, USA – 85 балів; 7) Princeton University, USA – 83,5 балів; 8) The University of Chicago, USA – 83 бали; 9) University of California, Berkley – 82,2 бали та 10) University of Edinburgh – 81,9 бали [20].

Я вже зазначав унікальність третього авторитетного міжнародного університетського рейтингу QS (QS World University Rankings) [11] як єдиного з цих рейтингів, який безпосередньо оцінює галузь філософських дисциплін. Філософія є однією з 51 галузі знань, які оцінювались у 2021 році [12]. Вона входить до субкатегорії «мистецтво та гуманітарні дисципліни» разом з археологією, архітектурою та буди-

вельним середовищем, мистецтвом та дизайном, класичною філологією та стародавньою історією, англійською мовою та літературою, історією, лінгвістикою, сучасними мовами, виконавським мистецтвом, теологією, духовними та релігійними студіями [13]. Уперше філософські дисципліни почали оцінюватись у цьому рейтингу у 2018 році [13]. Методологія рейтингу QS по галузям знань є універсальною і містить чотири ключові індикатори: 1) оцінка академічної репутації; 2) оцінка з боку роботодавців; 3) індекс цитування у перерахунку на наукову статтю та 4) індекс Гірша – детальний опис методології можна знайти в моїй попередній статті [14].

У 2021 році десятка найкращих світових університетів у галузі філософії за версією галузевого рейтингу QS виглядала так: 1) New York University (NYU), USA – 98,3; 2) Rutgers University-New Brunswick, USA – 95,1; 3) University of Pittsburgh, USA – 90,5; 4) University of Oxford, UK – 89; 5) The Australian National University, Australia – 88,5; 6) The London School of Economics and Political Science, UK – 88,5; 7) University of Cambridge, UK – 85,7; 8) Harvard University, USA – 85,1; 9) King's College London, UK – 84,4; 10) Princeton University, USA – 83,4 [13]. Українських університетів у цьому рейтингу, на жаль, немає.

Які курси з філософських дисциплін читаються у поточному семестрі (осінь 2021) у Нью-Йоркському університеті, який посів перше місце у відповідному рейтингу QS? На бакалаврському рівні це: 1) великі філософські праці; 2) розум та машини; 3) філософські підходи до раси та расизму; 4) філософія Стародавньої Греції та Риму; 5) Кант; 6) політична філософія; 7) два курси з логіки; 8) метафізика; 9) філософія мови; 10) філософські підходи до когнітивних наук; 11) філософія фізики; 12) вибране з історії філософії; 13) вибране з метафізики та епістемології [10]. На рівні магістратури в Нью-Йоркському університеті викладаються такі курси: 1) логіка для філософів; 2) детальний вступ до епістемоло-

гії; 3) Аристотель; 4) політична філософія; 5) естетика; 6) філософія мови; 7) вибране з філософської логіки; 8) вибране з метафізики [9].

В Університеті Піттсбурга, який посів третє місце в галузевому рейтингу QS, на весняний семестр 2022 року на бакалаврському рівні заявлені такі курси: 1) концепції людської природи; 2) історія сучасної філософії; 3) вступ до етики; 4) теорії знання та реальності; 5) вступ до філософії розуму; 6) вступ до логіки А; 7) вступ до логіки Б; 8) філософія та наука; 9) Аристотель; 10) філософія та стародавня наука; 11) ісламська філософія; 12) американський прагматизм; 13) вибране з історії філософії; 14) теорія етики; 15) етика та спорт; 16) біомедицина етика; 17) філософія та література; 18) філософія права; 19) вступ до теорії семантики [25]. На рівні магістратури пропонуються такі курси: 1) антична філософія: етика Епіктета; 2) Кант; 3) дослідження Канта; 4) Вітгенштайн; 5) етичні студії; 6) теорія моралі; 7) основи метафізики та епістемології; 8) філософія мови; 9) вибране з філософії мови; 10) філософія дії; 11) логіка – основний курс; 12) моделі та моделювання в науці; 13) викладання філософії [24].

Необхідно відзначити, що серед філософських курсів, які викладаються в обох провідних університетах, значне місце посідає логіка та курси, пов'язані з філософією науки. Серед курсів Університету Пітт-

сбурга присутня значна кількість етичних дисциплін. Серед курсів, присвячених видатним філософам, в обох університетах вивчають Аристотеля і Канта. Також у жодному з цих університетів немає загального курсу філософії (або вступу до філософії).

Висновки. Отже, філософія, як й інші гуманітарні дисципліни, важко піддається оцінці з погляду методології сучасних міжнародних університетських рейтингів. У галузевому підрозділі Шанхайського рейтингу вона, разом із іншими гуманітарними дисциплінами, відсутня взагалі, а в галузевому підрозділі рейтингу THE опосередковано присутня у більш широкій категорії, присвяченій оцінці мистецтв та гуманітарних дисциплін. Лише в рейтингу QS, який розраховується за універсальною для окремих галузей знань методологією, присутній спеціальний рейтинг філософських дисциплін. Цей рейтинг розраховується починаючи з 2018 року. Серед першої десятки кращих університетів світу в 2021 році, за версією цього рейтингу, присутні п'ять американських, чотири британських та один австралійський університет. Серед філософських дисциплін, які викладаються у провідному, з позиції рейтингу QS, Нью-Йоркському університеті в поточному семестрі чільне місце посідають курси з логіки та філософії науки. Можливо, це і є причиною успіху цього університету в даному рейтингу.

ЛІТЕРАТУРА

1. **Курбатов Сергій.** Галузеві міжнародні університетські рейтинги: у пошуках механізму оцінки якості наук про освіту // Вища освіта України. 2021. № 3 (82). С. 15–19.
2. **Курбатов Сергій.** Стратегії вищої освіти в умовах інтернаціоналізації: проблема якості // Аналіз провідного вітчизняного та зарубіжного досвіду щодо стратегій вищої освіти в умовах інтернаціоналізації для стійкого розвитку суспільства: препринт (аналітичні матеріали) (Частина I) / за ред. В. Зінченка. Київ: ІВО НАПН України, 2018. С. 48–66.
3. **Курбатов Сергій.** Сучасні методологічні підходи до розробки університетських рейтингів // Педагогіка і психологія. Вісник НАПН України. 2018. № 2 (99). С. 37–42.

REFERENCES

1. **Kurbatov, Sergiy.** (2021) International University Rankings by Subject: Searching for the Mechanism of Quality Assurance in the Area of Education // Higher Education of Ukraine, no. 3 (82), pp. 15–19. (in Ukrainian)
2. **Kurbatov, Sergiy.** (2018) Strategies of Higher Education in Situation of Internationalization: the Problem of Quality // Analyses of Leading National and Foreign Experience Regarding Strategies for Internationalization for Sustainable Development (Analytical Materials) (Part 1) / Editor V. Zinchenko. Kyiv: IHE NAES of Ukraine, pp. 48–66. (in Ukrainian)
3. **Kurbatov, Sergiy.** (2018) Contemporary Methodological Approaches to the Development of University Rankings // Pedagogy and Psychology.

4. **Курбатов С.** Феномен університету в контексті часових та просторових викликів: монографія. Суми: Університетська книга, 2014. 262 с.

5. **Курбатов С.** Університетські рейтинги та проблема оцінки якості викладання та навчання // Вища освіта України. 2018. № 4. С. 25–29.

Visnyk of National Academy of Educational Sciences of Ukraine, no. (99), pp. 37–42. (in Ukrainian)

4. **Kurbatov, S.** (2014) Phenomenon of University in the Context of Temporal and Spatial Challenges. Sumy: Universitetska kniga, 262 p. (in Ukrainian)

5. **Kurbatov, S.** (2018) University Rankings and the Problem of Quality Assurance of Teaching and Learning Processes, no. 4, pp. 25–29. (in Ukrainian)

---

6. **Brankovic, Jelena.** The absurdity of university rankings. URL: http://eprints.lse.ac.uk/110045/1/impactof-socialsciences_2021_03_22_the_absurdity_of_university.pdf

7. **Goglio, Valentina.** (2016) One size fits all? A different perspective on university rankings // Journal of Higher Education Policy and Management, no. 2(38), pp. 212–226.

8. **Maričić, Milica, Milica Bulajić, Zoran Radojičić, and Veljko Jeremić.** (2016) Multivariate approach to imposing additional constraints on the Benefit-of-the-Doubt model: The case of QS World University Rankings by Subject // Croatian Review of Economic, Business and Social Statistics, no. 1(2), pp. 1–14.

9. NYU Department of Philosophy. Fall 2021 Graduate Courses. URL: <https://as.nyu.edu/philosophy/philosophy-courses/Graduate-Courses-Fall2021.html>

10. NYU Department of Philosophy. Fall 2021 Undergraduate Courses. URL: <https://as.nyu.edu/philosophy/philosophy-courses/Undergraduate-Courses-Fall-2021.html>

11. QS World University Rankings. URL: <https://www.topuniversities.com/qs-world-university-rankings>

12. QS World University Rankings by Subject. URL: <https://www.topuniversities.com/subject-rankings/2021>

13. QS World University Rankings by Subject: Philosophy. URL: <https://www.topuniversities.com/university-rankings/university-subject-rankings/2021/philosophy>

14. QS World University Rankings By Subject: Methodology. URL: <https://www.topuniversities.com/subject-rankings/methodology>

15. **Robinson-Garcia, Nicolás, and Clara Calero-Medina.** (2014) What do university rankings by fields rank? Exploring discrepancies between the organizational structure of universities and bibliometric classifications. // Scientometrics, no. 3(98), pp. 1955–1970.

16. Shanghai Ranking. URL: <http://www.shanghairanking.com/index.html>

17. Shanghai Ranking's Global Ranking of Academic Subjects. 2021. URL: <http://www.shanghairanking.com/rankings/gras/2021>

18. Shanghai Ranking's Global Ranking of Academic Subjects Methodology. 2021. URL: <http://www.shanghairanking.com/methodology/gras/2021>

19. **Stratilatis, Costas.** (2014) University rankings and the scientification of social sciences and humanities // Ethics in Science and Environmental Politics, no. 2(13), pp. 177–192.

20. THE World University Rankings. URL: <https://www.timeshighereducation.com/world-university-rankings>

21. THE World University Rankings 2022. Methodology. URL: <https://www.timeshighereducation.com/world-university-rankings/world-university-rankings-2022-methodology>

22. THE World University Rankings by Subject: Arts and Humanities. URL: <https://www.timeshighereducation.com/world-university-rankings/2022/subject-ranking/arts-and-humanities>

23. THE World University Rankings by Subject: Arts and Humanities Methodology. URL: <https://www.timeshighereducation.com/world-university-rankings-2022-subject-arts-and-humanities-methodology>

24. University of Pittsburg. Department of Philosophy. Graduate courses. Spring 2022. URL: <http://www.philosophy.pitt.edu/graduate/courses-fall>

25. University of Pittsburg. Department of Philosophy. Undergraduate courses. Spring 2022. URL: <http://www.philosophy.pitt.edu/undergraduate-courses>